

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1567>

Volume 6 Issue 5, p. 617-631, May 2013

İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARINDA KADIN FİĞÜRÜ* *THE WOMEN FIGURE IN PRIMARY SCHOOL COURSE BOOKS*

Yrd. Doç. Dr. Recep ÖZKAN
Niğde Üniv. Eğitim Fak., Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Programları ve Öğretim ABD

Abstract

Within this work, the number of women figure in primary school (1-5) course books has been the investigation's matter. In this frame, to determine in which rate the women and men figures take part in the pictures of course books, the position of women-men figure in picture according to contents of subject, consequently how position and role the women figure takes part in course books have been aimed. Achieved findings are thought to be important in respect of being updated of the examined course books and attributing to being prepared in wanted specialities -of the course books to be written.

Investigation has been limited to the primary school course books thought in Primary Schools in Niğde through 2008-2009 Education year of Ministry of Education. Twenty-two course books have been taken in the extend of investigation.

It has been pointed out that the rate of men figure is more than the rate of women figure among all the course books expect from first grade Science, second grade math and fifth grade Science and Technology Course Books. Sexuality discrimination has been observed in the visual items thought Course Books. It can be said that there is a discrimination in women and men figures on occupations. It has been seen that consistency of women figures in course

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma Ekim 2009 Tarihinde Yapılan Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresinde sunulan bildirden geliştirilerek hazırlanmıştır.

books with context of theme has not been minded much. The impression that visual figures are generally selected randomly appeared. Discriminations about the themes of sport take attention mostly.

Key Words: Course Books, Primary School Course books, Women-Men Figure, Sexuality Discrimination, Visual Items in Course Books.

Öz

Bu çalışmada, İlköğretim ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın figürlerinin yer alma sayısı ve biçimi inceleme konusu yapılmıştır. Bu çerçevede, ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın-erkek figürlerine ne oranda yer verildiğinin, konuların içeriğine göre resimlerlerdeki kadın-erkek figürlerinin durumunun dolayısıyla ders kitaplarında kadının nasıl bir konumda ve rolde yer aldığı belirlenmesi amaçlanmaktadır. Elde edilecek bulguların, incelenen mevcut ders kitaplarının güncellenmesinde ve yeni yazılacak ders kitaplarının istenilen özelliklerde hazırlanmasına katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığının 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Niğde İli İlköğretim okullarında okutulan İlköğretim I. kademe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamına 22 ders kitabı alınmıştır. Çalışmada; 1- İlköğretimin I. Kademesinde okutulan ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın-erkek figürleri ne oranda yer almaktadır? 2- İlköğretimin I. Kademesinde okutulan ders kitaplarında yer alan kadın figürleri konu içerikleriyle tutarlı mı? 3- İlköğretimin I. Kademesinde okutulan ders kitaplarında konu içerikleriyle ilgili resimlerde cinsiyet ayrımcılığı yapılmış mıdır? Sorularına cevap aranmıştır

İlköğretimde okutulan ders kitapları içinde 1. sınıf hayat bilgisi, 2. sınıf matematik ve 5. sınıf fen ve teknoloji ders kitapları dışındaki bütün kitaplarda erkek figürlerinin oranının kadın figürlerine oranla fazla olduğu dikkati çekmektedir. Kitaplarda yer alan görsel öğelerde cinsiyet ayrımcılığı gözlenmektedir. Mesleklerde kadın-erkek figürlerinin kullanımında ayrımcılığa gidildiği söylenebilir. Ders kitaplarında yer alan kadın figürlerinin konu içerikleriyle tutarlı olup olmamasına fazla dikkat edilmediği gözlemlenmektedir. Görsel figürlerin daha çok rastgele seçildiği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Yapılan incelemede hemen hemen bütün kitaplarda sporla ilgili konularda ayrımcılık daha fazla dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: ders kitapları, ilköğretim ders kitapları, kadın-erkek figürü, cinsiyet ayrımcılığı, ders kitaplarında görsel öğeler.

Giriş

İnsan nesli her çağda ve her toplumda cinsiyete göre farklı rol ve işlevler üstlenmiştir. Farklılıkların ortaya çıkmasında ise, toplumların inançları, gelenek-görenekleri, değerleri dolayısıyla kültürü önemli bir etken olmuştur. Kültürün etkisiyle toplumda bireylerin rolleri şekillenmiştir. Yaşamın her alanında ortaya çıkan toplumsal rollerin belirlenmesinde ise cinsiyet öne çıkarılmıştır. Kadın ve erkeğe çoğunlukla farklı roller öngörülmüştür. Özellikle de erkek birçok toplumda, kadına göre daha üst düzeyde rollere sahip olmuştur. Erkek lehine gelişen bu durum zamanla kadının da toplumda hak ettiği yeri alabilmesi için mücadele çabası içine girmesine neden olmuştur.

Kadının toplumsal yaşamdaki yeri yüzyıllardır sadece evi ile sınırlı tutulmuş, ev, iş ve çocuk yetiştirme temel işlevi olarak kabul edilmiştir. Ondokuzuncu yüzyıldan sonra ise geleneksel tarım toplumlarında ailenin ücretsiz işçisi olarak ağır iş yükü altında kalan kadına, eğitim ve ev dışında ücretli olarak çalışma imkânları sağlanmıştır. Hem eğitim düzeyinin yükselmesi hem de toplumdaki işlevinin çeşitlenmesi ile birlikte kadının sosyal haklarının genişletilmesi mücadelesi başlatılmıştır (Kuzgun ve Sevim, 2004: 15-16). Kadının sosyal hayatta giriştiği bu mücadeledeki serüveni, içinde bulunduğu toplumsal yapı özelliğine göre şekillenme eğilimi göstermektedir. Toplumsal yapıyı oluşturan unsurların, kadına bakış açısı oranında kadın toplumsal hayatta yer edinmeye çalışmıştır. Mücadelesi de toplumsal yapının izin verdiği oranda ve sınırlarda olmuştur/olmaktadır. Ereş (2006) çalışma hayatındaki kadınların büyük kısmının uzmanlık gerektirmeyen mesleklerde yoğunlaştığı, buralarda da genelde kısmi, geçici ve evde çalıma gibi kayıt dışı istihdam biçimlerinde ağırlıklı olarak yer almaktadırlar.

İlkçağlarda daha çok ev yaşamıyla sınırlı olan kadın rolleri, zamanla değişime uğramış olsa da, gelinen noktada fazla bir ilerleme kaydedildiği söylenememektedir. Kadın rollerine yönelik değişimin en temel başlangıç noktası ise eğitimidir. Eğitim; kadınlara ilgilerini ve çıkarlarını özel yaşamın dışına çıkarma, geleneksel kadın ortamlarından farklı çevrelerle tanışma şansı vermekte, hareket ve girişim özgürlüğünü artırmaktadır (Özpolat, Yıldırım 2009). Eğitim kurumları aracılığıyla beklenen değişimin gerçekleştirilmesi mümkün gözükmemektedir. Özellikle okullardaki cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların açık ya da örtülü mesajlarla çocuklara iletilmesi söz konusudur. Bu mesajlar yoluyla çocukların cinsiyet rollerine uygun davranışlara yönlendirilmesi, hem kadına hem de erkeğe uygun olan başarı kıstaslarını ve sınırlarını ortaya koymaktadır (Tan, 2000'den aktaran Kuzgun, Sevim, 2004: 16). Açık ya da örtülü iletiler birçok araçlarla sunulabilmektedir. Bunlardan birisi de ders kitaplarıdır. Kadınlara ilişkin toplumsal kalıp yargılarının gelecek kuşaklara aktarılmasında ders kitaplarından da yararlanılmaktadır (Dökmen, 1995, Helvacıoğlu, 1996 ve Esen ve Bağlı, 2003). Genelde kitap, özelde ise ders kitabı, çocuğun

gelişiminde, eğitiminde ve karakterinin biçimlenmesinde önemli katkısı olan bir araçtır. Böylesi önemli bir araçla çocuk ilk olarak ana kucağında karşılaşır (İçmeli, 1996: 131). Her kitap bir dünyadır. Kitaplardan oluşan bir eğitim düzeni ise başlı başına bir evren niteliği taşır (Mıntaş, 1983: 8). İnsanoğlu varoluşundan bu yana bilgi üretmiş ve ürettiği bu bilgiyi diğer insan ve topluluklarla paylaşmıştır. Bu paylaşımında en önemli araç ise kitaplar olmuştur.

Eğitim etkinlikleri, hem bilgi, tutum ve beceri kazandıran hem de bilgi aktarılan bir süreçtir. Bu süreçte bilginin dağıtımı temel olmaktadır. Bu bağlamda kitap eğitim-öğretim etkinliklerin temel araçlarından biridir denilebilir (Alkan, 1998). Ders kitapları, en kolay ulaşılabilen, en işlevsel ve en sık başvurulan eğitim araç-gereçlerinden biridir. Kitap okulda öğrencinin doğrudan ilişki kurabildiği bilgi ve kültür kaynağının en temel araçlarındandır. Ders kitaplarının öğrenciye hedef-davranışları kazandırma, kılavuz olma, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyini artırma, kişiliğini geliştirme ve kültürünü artırma gibi işlevleri vardır (İşeri, 2003: 69). Ders kitaplarının hazırlanmasında yönetmelikler, yanında yazarların kültürel birikimlerinin de kitapların şekillenmesinde etkisi gözlenmektedir. Özkan (2006)'ya göre ders kitabı yazarları, kitapların hazırlanmasında sahip oldukları kültürün, inancın vb. özelliklerini kitaplara yansıtmaktadırlar.

Ders kitabından başka kitabın çok az girdiği, gazete okuma alışkanlığı dahi olmayan geleneksel toplumlarda ders kitaplarının çok daha özenle hazırlanması gerekmektedir. Geleneksel toplumlarda özellikle ilköğretim çağında, bireylerin ders kitapları dışında başka kitaplarla fazla karşılaşmadıkları dikkate alındığında, bireylerin konuları kavramasında ve algılayışında ders kitaplarının etkisi daha iyi anlaşılmaktadır. Ders kitapları; öğrenme-öğretme etkinlikleri sırasında öğrencinin öğrenmesi ve öğretmenin etkili bir öğretim sağlayabilmesi için bilgilerin kavratılmasında, olayların açıklanmasında, varlıkların tanıtılmasında, üzerinde gözlem ve araştırma yapmada kullanılan her türlü öğrenme ve öğretme yardımcılarıdır (Şimşek, 1997: 25). Ders kitaplarındaki içeriğin sunulmasında görsellik de artık önemli olmaktadır. Dolayısıyla kitaplarda kullanılan resim, fotoğraf ve karikatürlerin içerikle verilmeye çalışılan mesajı destekler nitelikte olması gerekmektedir.

Kadının toplumsal hayata katılması, dolayısıyla cinsiyet farklılığının ortadan kaldırılması, her alanda kadın erkek eşitliğinin sağlanması top yekûn bir çabayla mümkün olabilmektedir. Bu çabaların başında da ilköğretimden başlayarak eğitimin her kademesinde, her türlü faaliyetlerle konunun desteklenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu faaliyetlerin başında ise eğitim-öğretim programları gelmektedir. Programların yapılmasıyla birlikte, bu programların uygulayıcıları olan öğretmenlerin bakışlarının değiştirilmesi, ders kitaplarının, gerek konu gerekse görsellik olarak konuya yönelik desteklenmesi önemli bir problem olarak görülmektedir. Eğitim programlarının oluşturulmasında temel noktalardan biri olan "eğitimin toplumsal temelleri"nin şekillenmesinde toplumsal yapının özelliklerine göre hareket edilir. Eğitim programlarının temel öğelerinin hepsi toplumsal yapı uygunluğu yönünde şekillendirilir. Hedeflerin belirlenmesi, içeriğin seçimi ve eğitim durumlarının

ayarlanmasında toplum göz önüne alınmak durumundadır. Bu süreçte ders kitapları da önemli bir yer tutar. Toplumsal yapıda gerçekleştirilmesi düşünülen değişimin, özellikle toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması yönündeki çalışmalarda ders kitapları önemle ele alınmalıdır.

Aile, akranlar, okul ve kitle iletişim araçları geleneksel cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde önemlidir (Kuzgun, Sevim, 2004: 16). Okulda ise ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflardaki kadın erkek figürleri, bunların konunun özelliğine göre yer alış biçimi öğrencilerin cinsiyet rollerinin oluşmasında etkili olmaktadır. Okul bireylerin hem toplumsallaşmasını hem de toplumsal cinsiyet rollerini kazanmalarını sağlamaktadır (Dökmen, 2010: 18). Son yıllarda yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar bu durumu destekler niteliktedir. Esen ve Bağlı (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, İlköğretim 1. Sınıf Abece ve Türkçe kitaplarında kadın figürleri çoğunlukla ev ve ev çevresinde, erkek figürleri ise ev dışı mekânlarda gösterilmektedir. Kitapların, içeriklerinden bağımsız olarak yalnızca resimleriyle bile, hem kadını hem erkeği, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılara uygun rol, mekân ve eylemler içinde sınırladıklarını ve cinsiyetçi bakış açısını yeniden ürettikleri görülmüştür. Çalışmada kitapların, toplumsal yaşamdaki cinsiyete dayalı işbölümünü de, sınırlı bir bağlamda da olsa yansıttığı tespit edilmiştir. İlköğretim ders kitaplarında Helvacıoğlu, (1996) ve Arslan (2000), öykülerde Körpez, (1997); şiirde Özdağ (1996); tiyatrodaki Gökalep (1994), cinsiyet imgelerinin sunulmuş biçimlerini araştırmışlardır. Helvacıoğlu'nun 1928-1995 yılları arasındaki 100 ders kitabını inceleyen geniş çalışmasında, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ailede dayanışmayı, sevgiyi ön plana çıkaran, eğitilmiş ve çalışma yaşamı yönünden özendirilen kadın imgesinin, 1940'lı yıllardan başlayarak yalnızca ev işleriyle sınırlı, yazarın deyişiyle 'üniforması önlük olan' bir kadın imgesine dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca bu çalışmalarda kadın ve erkek rollerine ilişkin tek tiplemeler yapmak yoluyla ayrımcı cinsiyet ideolojilerinin sunulduğu ileri sürülmüştür (Cubukçu, Sivaslıgil, 2007).

Yöntem

Bu çalışmada, İlköğretim ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın figürlerinin yer alma sayısı ve biçimi inceleme konusu yapılmıştır. Bu çerçevede, ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın-erkek figürlerine ne oranda yer verildiği, konuların içeriğine göre resimlerdeki kadın-erkek figürlerinin durumunun dolayısıyla ders kitaplarında kadının nasıl bir konumda ve rolde yer aldığı belirlenmesi amaçlanmaktadır. Elde edilecek bulguların, incelenen mevcut ders kitaplarının güncellenmesinde ve yeni yazılacak ders kitaplarının istenilen özelliklerde hazırlanmasına katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

İlköğretim 1. kademe ders kitaplarında kadın figürlerinin yer alma oranının belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır. 1- İlköğretim I. Kademesinde okutulan ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın-erkek figürleri ne

oranda yer almaktadır? 2- İlköğretimin I. Kademesinde okutulan ders kitaplarında yer alan kadın figürleri konu içerikleriyle tutarlı mı? 3- İlköğretimin I. Kademesinde okutulan ders kitaplarında konu içerikleriyle ilgili resimlerde cinsiyet ayrımcılığı yapılmış mıdır?

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığının 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Niğde İli İlköğretim okullarında okutulan İlköğretim birinci kademe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamına 22 ders kitabı alınmıştır.

Verilerin toplanmasında; kadın-erkek figürlerin belirlenmesinde, her bir ders kitabında kapak dâhil bütün sayfalarda resim ve fotoğraflardaki kadın-erkek figürleri tek tek sayılmıştır. Topluluk resim ve fotoğraflardaki kadın-erkek figürlerinden dikkatli bakıldığında cinsiyet belirlenemeyen figürler sayıma dâhil edilmemiştir. Sayım işlemi araştırmacının kendisi tarafından yapıldıktan sonra bir de başka bir eğitim bilimlari uzmanına saydırılmış, arada fark ortaya çıktığında tekrar sayım yoluna gidilerek belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma yöntemi, tarama modeli niteliğindedir. İlköğretim I. Kademe de okutulan Ders kitapları “Kadın Figürü” açısından incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini, Talim Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararı ile kabul edilen, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İlköğretim I. Kademe de okutulan ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İlköğretim I. Kademe derslerine ilişkin 22 adet ders kitabı oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile; Talim Terbiye Kurulunun 2008-2009 öğretim yılında birinci kademe de (1-5) sınıflarda uygulanacak İlköğretim okulları haftalık ders çizelgesinden (MEB, 2008), ders kitapları olan ders kitapları araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini oluşturan 22 adet ders kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden temin edilmiştir. Elde edilen kitaplar tek tek ele alınarak incelenmiş, her bir kitaptaki ünitelerde geçen kadın-erkek figürlerinin oranı belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucu elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1: İlköğretim 1. sınıf ders kitaplarında kadın-erkek figürlerinin oranları

Dersler	Sınıf	Cinsiyet				Toplam
		K	%	E	%	
Okuma ve Yazma Öğreniyorum	1	49	3,05	70	4,36	119
Türkçe	1	44	2,74	68	4,23	112
Matematik	1	150	9,35	233	14,52	383
Hayat Bilgisi	1	505	31,48	485	30,23	990
Toplam		748		856		1604

1. sınıf Türkçe ders kitabında, 44 kadın, 68 erkek, okumayı öğreniyorum ders kitabında 49 kadın, 70 erkek ve Hayat Bilgisi ders kitabında 505 kadın, 485 erkek figürü kullanılmıştır. İnsan figürlerinin en çok Matematik kitabında kullanıldığı görülmektedir. Matematik ders kitabında yer alan insan figürleri içinde 150 kadın, 233 erkek figürü kullanılmıştır. Kılıç ve Eyüp (2011) yaptıkları araştırmada, MEB yayınlarından olan Türkçe ders kitabındaki hem metinlerde hem de görsellerde erkek figürüne % 63.4 kadın figürüne ise % 36.3 oranında yer verilmiştir.

1. sınıf Türkçe ders kitabında insan figürleriyle anlatılmaya çalışılan konularda ayırım göze çarpmaktadır. Kadın figürlerinde bebek oyunları, erkeklerinin ise futbol oyunu anlatılmaktadır. Spor konusunda daha çok erkek figürleri kullanılmıştır.

Türkçe 1 ders kitabından seçilen örnek resimler

Tablo 2: İlköğretim 2. sınıf ders kitaplarında kadın-erkek figürlerinin oranları

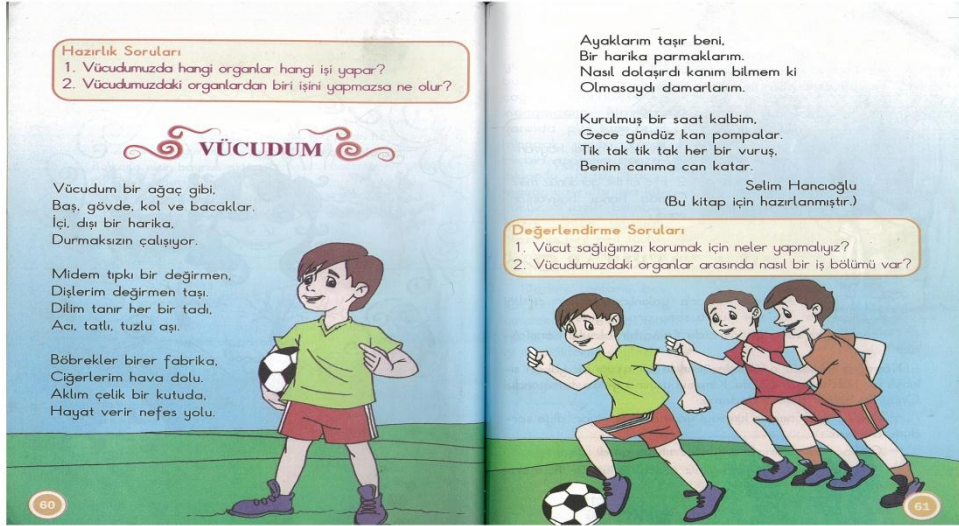
Dersler	Sınıf	Cinsiyet				Toplam
		K	%	E	%	
Türkçe	2	85	4,90	191	11,03	276
Matematik	2	468	28,07	254	14,67	720
Hayat Bilgisi	2	379	21,89	356	20,56	735
Toplam		932		799		1731

Yukarıdaki tabloya bakıldığında İlköğretim 2. sınıf ders kitaplarında toplam 932 kadın, 799 erkek figürü kullanılmıştır. Bütün kitaplarda toplam 1731 insan figürü kullanılmıştır. Hayat Bilgisi ve Matematik kitaplarında kadın figürleri, Türkçe

kitabında ise erkek figürü fazla kullanıldığı görülmektedir. Kılıç ve Eyüp (2011) yaptıkları araştırmada, Ayrıca MEB yayınlarından olan Türkçe ders kitabındaki aile içi roller bakımından da incelendiğinde kadınların erkeklere oranla aile içi rolleri daha çok temsil ettikleri belirlenmiştir.

Türkçe kitabında sporla ilgili resim ve fotoğraflarda erkek figürlerinin kullanıldığı, evcilik oyununda ise kadın figürünün kullanıldığı görülmektedir. Görsel öğelerin kalite olarak oldukça düşük olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi kitabında kadın-erkek figürlerinin sayısının birbirine yakın oranda olduğu görülmektedir. Kullanılan figürlerin Türkçe kitabına göre daha ayırt edici olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkçe ders kitabı, 2. sınıf ders kitaplarında kadın figürünün erkek figürüne göre düşük olduğu tek ders kitabıdır. Matematik ders kitabında, kadın figürlerinin fazlalığı dikkati çekmektedir. İnsan figürleri daha çok aynı figürlerin tekrar kullanımı şeklinde olup, küçük boyutlardadır.

Türkçe 2 ders kitabından seçilen örnek resimler

Tablo 3: İlköğretim 3. sınıf ders kitaplarında kadın-erkek figürlerinin oranları

Dersler	Sınıf	Cinsiyet				Toplam
		K	%	E	%	
Türkçe	3	125	10,12	205	16,61	330
Matematik	3	99	8,02	194	15,72	293
Hayat Bilgisi	3	168	13,61	443	35,89	611
Toplam		392		842		1234

Tablo 3'de de görüldüğü gibi, İlköğretim 3. sınıf ders kitaplarında 392 kadın, 842 erkek figürü olmak üzere toplam 1234 insan figürü kullanılmıştır. 3. sınıf ders kitaplarının hepsinde erkek figürlerinin kadın figürlerine oranla yaklaşık iki kat daha

fazla kullanıldığı görülmektedir. Figürlerin çoğunluğu resim olup kalite yönünden oldukça düşüktür.

Matematik ders kitabındaki insan figürleri içinde erkek 194, kadın 99'dur. Kitapta bazı konuların anlatımında cinsiyet ayrımını ortaya koyan figürler kullanılmıştır. Pazarcılık, kasapçılık ve bazı beden gücü gerektiren mesleklerle ilgili figürlerde tamamen erkek figürlerinin kullanıldığı görülmektedir. Kitabın genelinde aynı figürlerin tekrar tekrar kullanıldığı görülmektedir. Hayat bilgisi ders kitabında erkek figürü sayısının çok fazla olduğu, ayrıca konularla ilgili olarak cinsiyet ayrımını çağrıştıracak resimlerin kullanıldığı söylenebilir. Türkçe ders kitabında da diğer kitaplarda olduğu gibi erkek figürü sayısı fazladır. Kullanılan figürlerin diğer kitaplara göre anlaşılabilirliği oldukça düşük olup bazı figürlerde cinsiyet ayrımı yapmak zor olmaktadır.

Hayat bilgisi 3 ders kitabından seçilen örnek resimler

Tablo 4: İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarında kadın-erkek figürlerinin oranları

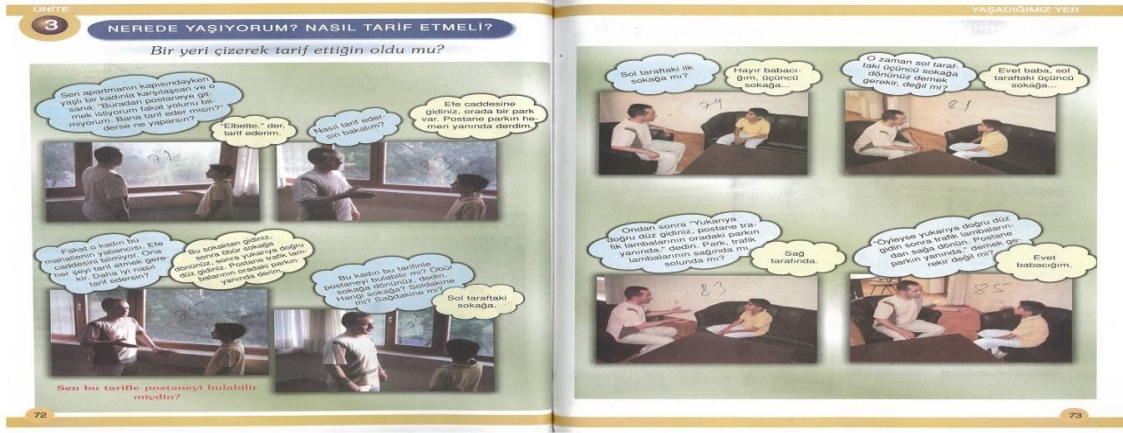
Dersler	Sınıf	Cinsiyet				Toplam
		K	%	E	%	
Türkçe	4	137	8,17	172	10,26	319
Matematik	4	40	2,38	144	8,59	177
Sosyal Bilgiler	4	213	12,70	452	26,96	665
Din Kültürü	4	43	2,56	62	3,69	105
Fen ve Teknoloji	4	102	6,08	238	14,20	240
Trafik Güvenliği	4	65	3,87	105	6,26	170
Toplam		438		765		1676

Yukarıdaki tabloya bakıldığında İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarında yer alan kadın-erkek figürleri oranları arasında yarıya yakın fark olduğu görülmektedir. Bütün kitaplarda toplam 1676 insan figürü kullanılmıştır. Bunlardan 438'i kadın, 765'i erkek figürüdür.

Fen ve Teknoloji Ders Kitabında 94 kadın, 123 erkek figürü kullanılmış. Kadın figürlerinin erkek figürlerine oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. "Vücudumuz Bilmecesini Çözelim" ünitesinde kullanılan resim ve fotoğraflar genel olarak konu içerikleriyle uygunluk göstermektedir. Bu ünite de sporla ilişkili konularda çoğunlukla erkek figürlerinin kullanıldığı görülmektedir. "Kuvvet ve hareket" ünitesinde oyunlarda cinsiyet ayrımı görülmektedir. Kaydırak, tahterevalli gibi oyuncaklarda kadın, futbol oyununda ise erkek figürleri kullanılmıştır.

Türkçe Ders Kitabında 137 kadın, 172 erkek figürü kullanılmış. Kadın figürlerinin erkek figürlerine oranının düşük olduğu görülmektedir. "Üretim, tüketim ve verimlilik" temasının "çiftçiler ve el" konularında sadece erkek figürü kullanılmış. Temanın genelinde erkek figürleri hâkim durumdadır. Güzel sanatlar temasının sanat eğitimi konusunda ise sadece kadın figürü kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında 92 kadın, 178 erkek figürü kullanılmış. Kadın figürlerinin erkek figürlerine oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kitapta yaşadığımız yer ünitesinin yönlerini bildiler, yollarını buldular konusunda tamamen erkek figürü kullanılmıştır. İnsanlar ve yönetim ünitesinin belediye başkanı konusunda belediye başkanı fotoğrafı, temizlik işçileri ve muhtarlar erkek figürleriyle anlatılmaya çalışılmış. Ünite genelinde genelde aynı fotoğrafların kullanıldığı görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında 43 kadın, 62 erkek figürü kullanılmış. Kullanılan kadın ve erkek figürlerinin tamamı resim ve genelde aynı resimler farklı konularda tekrar tekrar kullanılmış. Temiz olalım ünitesinin başlığında tamamen kadın figürleri kullanılmış. Trafik Güvenliği Ders Kitabında 65 kadın, 105 erkek figürü kullanılmış. Kullanılan görsellerin çok büyük bir çoğunluğu resimlerden oluşmaktadır. Ayrıca resim kalitesi olarak da düşük olduğu söylenebilir. Doktor resimleri erkek, hemşire resimleri ise kadın figüründen oluşmaktadır. Trafik polisi figürleri ise erkektir. Kitabın tamamında kullanılan görselliklerde cinsiyet ayrımı yapmak zordur.

Matematik 4 ders kitabından seçilen örnek resimler

Türkçe 4 ders kitabından seçilen örnek resimler

Tablo 5: İlköğretim 5. sınıf ders kitaplarında kadın-erkek figürlerinin oranları

Dersler	Sınıf	Cinsiyet				Toplam
		K	%	E	%	
Türkçe	5	62	3,94	248	15,76	210
Matematik	5	77	4,89	101	6,42	178
Sosyal Bilgiler	5	134	8,51	207	13,15	341
Din Kültürü	5	53	3,36	125	7,94	178
Fen ve Teknoloji	5	225	14,30	220	13,98	445
Trafik Güvenliği	5	109	6,92	112	7,12	221
Toplam		660		1013		1573

Yukarıdaki tabloya bakıldığında İlköğretim 5. Sınıf ders kitaplarında yer alan kadın-erkek figürleri oranları arasında yarı yarıya fark olduğu görülmektedir. Bütün kitaplarda toplam 1573 insan figürü kullanılmıştır. Bunlardan 660'ı kadın, 1013'ü erkek figürüdür.

Türkçe Ders Kitabında 65 kadın, 248 erkek figürü kullanılmış. Kadın ve erkek figürleri arasındaki fark oldukça fazladır. Özellikle "birey ve toplum" temasında ağırlıklı erkek figürleri kullanılmıştır. "Değerlerimiz" temasında ise ağırlıklı topluluk fotoğraflarına yer verilmiştir. Matematik Ders Kitabında 77, kadın, 101 erkek figürü kullanılmıştır. Görsellerin çoğu aynı resimlerden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitabında 134 kadın, 207 erkek figürü kullanılmış. Kitaplarda çoğunlukla topluluk resimlerine yer verilmiştir. Topluluk resimlerinin net olmayışı, resimlerdeki kadın-erkek figürlerini seçmeyi zorlaştırmaktadır. Ekonomik faaliyetler konusunda halı dokumada kadın, kasaplıkta erkek figürleri kullanılmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında 53 kadın, 125 erkek figürü kullanılmış. Fen ve Teknoloji ders kitabında 225 kadın, 220 erkek figürü kullanılmış. Kadın-erkek figürlerinin oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Kitapta aynı kişilerin fotoğrafları değişik konularda tekrar tekrar kullanılmış. İnsan figürünün fazla oluşu, aynı resimlerin sayfa başlarında ve kenarlarında tekrar tekrar kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Trafik Güvenliği Ders Kitabında 109 kadın, 112 erkek figürü kullanılmış. Kullanılan görsellerin çok büyük bir çoğunluğu resimlerden oluşmaktadır. Ayrıca resim kalitesi olarak da 4. sınıf kitabındakilere göre biraz daha iyi gözükmektedir. Kitapta aynı kişilerin fotoğrafları değişik konularda tekrar tekrar kullanılmış.

Sonuç

İlköğretimde okutulan ders kitapları içinde 1. sınıf Hayat Bilgisi, 2. sınıf Matematik ve 5. sınıf Fen ve Teknoloji ders kitapları dışındaki bütün kitaplarda erkek figürlerinin oranının kadın figürlerine oranla fazla olduğu dikkati çekmektedir. Kitaplarda yer alan görsel öğelerde cinsiyet ayrımcılığı gözlenmektedir. Mesleklerde kadın-erkek figürlerinin kullanımında ayrımcılığa gidildiği söylenebilir. Doktorlar erkek, hemşireler kadın, trafik polisleri erkek şeklinde resmedilmiş. Matematik, fen ve teknoloji gibi ders kitaplarında daha çok sayfa kenarlarında küçük görseller kullanılmış. Kılıç ve Eyüp (2011: 144) yaptıkları araştırmada, MEB ve Koza yayınları tarafından hazırlanan Türkçe ders kitaplarının her ikisinde de erkeklerin çeşitli

mesleklerle temsil edildikleri, kadınların ise oldukça sınırlı meslek gruplarıyla temsil edildiklerini tespit etmişlerdir. Helvacıoğlu (1996) Cumhuriyet dönemindeki kitaplarda kadın ve erkek eşitliğinin sağlandığını, fakat daha sonraki yıllarda kadınların aleyhine olacak şekilde bu eşitliğin bozulduğunu belirtirken, Dökmen (1995)'in yaptığı çalışmada da bu çalışmayı destekler nitelikte, hem resimlerde hem de metinlerde erkeklerin daha fazla yer aldığını, birçok çalışmada elde edilen bulgularda olduğu gibi genellikle ev içi rollerde kadınların, meslek rollerinde ise erkeklerin yer aldığını belirlemiştir. Altan Aslan, (2000) ise ders kitaplarında ve eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğelerin belirgin bir şekilde ön plana çıktığını belirtmektedir.

Çubuklu ve Sivaslıgil (2007) Quick Step adlı 6. sınıf İngilizce ders kitabında yer alan görsel ve yazılı metinlerde belirgin bir cinsiyet ayrımcılığının olmadığını belirlemişlerdir. Özellikle bu kitabın İngilizce ders kitabı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Yukarıda da belirtildiği gibi ders kitabı yazarlarının, yetiştikleri toplumsal yapının etkisi onların hayat felsefelerinde ve dünyaya bakışlarında etki olmaktadır. Burada da bu durumun etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Tutsak ve Batur (2011: 386) yaptıkları çalışmada Türkçe ders kitabındaki metinlerde kahraman olarak anne ve kız çocuklarının rol aldığını, babanın aileye karşı sorumlu olduğu ve kız çocuklarının eğitilmesinde ise annenin büyük etkisi olduğu vurgusunun yapıldığını belirtirken cinsiyete dayalı eşitsizliğin olmadığını söylemekle birlikte, aslında kız çocuklarının eğitiminde annenin etkisinin olduğunu belirtmesi, bir eşitsizliğin varlığını ortaya koymaktadır.

Kitaplarda yer alan kadın figürlerinin konu içerikleriyle fazla ilişkili olmadığı görülmüştür.

Kitaplarda görsellerin kalite olarak düşük olduğu görülmektedir. İnsan figürleri daha çok resim olarak yer almaktadır. Fotoğraflar oldukça az ve genelde aynı fotoğraflar değişik konularda kullanılmıştır. Kitaplarda az sayıda da olsa kullanılan fotoğrafların daha çok aynı fotoğraflar olduğu ve muhtemelen yazarın tanıdığı kişilerin fotoğrafları olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Ders kitaplarında yer alan kadın figürlerinin konu içerikleriyle tutarlı olup olmamasına fazla dikkat edilmediği gözlemlenmektedir. Görsel figürlerin daha çok rastgele seçildiği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Sporla ilgili konularda ayrımcılık daha fazla dikkati çekmektedir.

KAYNAKÇA

ALKAN, C. (1998). Eğitim Teknolojisi, Ankara: Anı Yayıncılık.

ARSLAN, Ş. A. (2000). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

- BAŞBAKANLIK (2001). Eğitim Materyallerinde Cinsiyetçi Öğeler, Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2001). Deneysel Desenler, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- ÇUBUKÇU, H. ve Sivaslıgil, P. (2007). 7.Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyet Kavramı, *Ankara: Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 137, 7-17.
- DÖKMEN, Z. (1995). İlkokul Ders Kitaplarının Cinsiyet Rollerini Açısından İncelenmesi. *3P,3(2)*, 38-44.
- DÖKMEN, Zehra Y. (2010). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- ESEN Y., BAĞLI M. T. (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Yıl: 2002, cilt: 35, Sayı: 1-2.
- EREŞ F. (2006). Türkiye’de Kadının Statüsü ve Yansımaları, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:19, s.40-52.
- FİLİZ Ç. (2003).Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi, Milli Eğitim Dergisi Sayı 160 Güz <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/cetin.htm> Erişim: 24.01.2010.
- GÖKALP, N. (1994). Female revolt in American drama: 1960-1980. *Uprising: Protests & TheArts: The Journal of American Culture and Literature*, Issue, 97-107.
- HELVACIOĞLU, F. (1996). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik 1928-1995, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- İÇMELİ, M. (1996). Türkiye’de İlköğretim Kitaplarında Fiziksel Yapı, Tasarım ve İllüstrasyon Sorunları. H. Coşkun, İ. Kaya ve J. Kuglin (Ed.), *Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları (77-85)*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- İŞERİ K. (2003). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler İçin Çizilen Resimlerin İncelenmesi, Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz, Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara: Grafiker Ltd. Şti.
- KILIÇ, L. K. ve EYÜP, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerüzerine Bir İnceleme, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 3, 129-148.
- KÖRPEZ, E. (1997). Revenge: The Confinement of the Female Self. 15th Anniversary Special.
- KUZGUN, Y., Sevim, S. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, Sayı: 1.
- MEB (2008), Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, <http://mevzuat.meb.gov.tr/>, (17 Mayıs 2008), Erişim: 29.01.2010.

- MINTAŞ, E. (1983). Ortaöğretimde Tarih Kitapları, Bilim ve Sanat, Aylık Kültür Dergisi, Ekim.
- ÖZKAN, R. (2006). Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler İlköğretim Ders Kitapları Örneği, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ŞİMŞEK, N. (1997). Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı, Ankara: Anıl Matbaası.
- ÖZDAĞ, U. (1995-1996). Dickinson: The Romantic Rebel of Feminine Awareness, Romanticism: The Persistent Impulse: The Journal of American Culture and Literature, 1995-1996 Issue, 105-111.
- ÖZPOLAT A., Yıldırım M. (2009). In Developing Countries, Relationship Between Women's Education And Growth, Paper Presented At Econanadolu 2009: Anadolu International Conference In Economics June 17-19, 2009, Eskişehir, Turkey,
http://econ.anadolu.edu.tr/fullpapers/Ozpolat_Yildirim_econanadolu2009.pdf
Erişim: 24.01.2010.
- TAN, M. (2000). Eğitimde Kadın-Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, İstanbul: TÜSİAD Yayın No: 2000-12/290.
- TUTSAK S. ve BATUR, Z. (2011). Cumhuriyetten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Ders Kitabı: İki Örneğin Karşılaştırılması Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, p. 355-389.